

□ Διδασκαλία της Γλώσσας στη Δ' τάξη

Μαρία Θ. Παπαδοπούλου, PhD

Σχολική Σύμβουλος 6ης Περιφέρειας
Π.Ε. ν. Λάρισας

Ελασσόνα, 21 Νοεμβρίου 2012

Επιμέρους τομείς στο γλωσσικό μάθημα

1. Προφορικός Λόγος
2. Γραπτός Λόγος – Ανάγνωση
3. Γραπτός Λόγος – Γραφή και Παραγωγή
4. Γραπτός Λόγος – Λογοτεχνία
5. Λεξιλόγιο
6. Γραμματική
7. Διαχείριση της Πληροφορίας

1. Προφορικός Λόγος

→ Απόκτηση μηχανισμών ακουστικής και απαντητικής ετοιμότητας και **βιωματικής συμμετοχής**

→ Ακρόαση, διατύπωση ερωτημάτων, απάντηση, εξιστόρηση, εξήγηση κι επιχειρηματολογία με ακρίβεια κι αυτοπεποίθηση

→ Αναγνώριση και (περιγραφή) ερμηνεία διαθέσεων, προθέσεων, συναισθημάτων, όπως αποκαλύπτονται από τα εκφραστικά μέσα και την οργάνωση περιεχομένου

→ Αναγνώριση διαφορών ανάμεσα σε διαφορετικά είδη προφορικού λόγου (αφήγηση, περιγραφή)

→ Κατανόηση σκοπιμότητας φραστικών επιλογών του ομιλητή, η οποία καθορίζεται από την περίσταση επικοινωνίας

→ **Περιγραφή και αφήγηση γεγονότων**

→ Αφήγηση από μνήμης

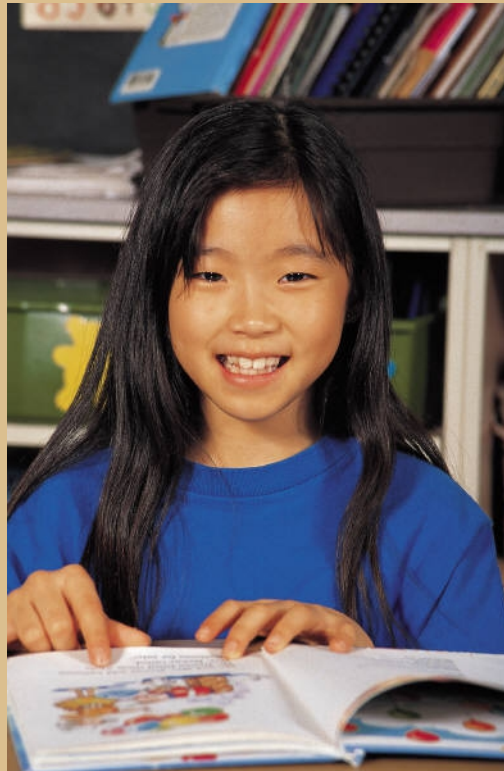
→ Ανακοίνωση σε ακροατήριο

→

-
- Ανάλυση και αξιολόγηση πληροφοριών που του δίνονται εκτιμώντας όλα τα στοιχεία του λόγου (γλωσσικά- μορφοσυντακτικές δομές, εξωγλωσσικά- πρόσωπα και περίσταση ομιλίας, παραγλωσσικά- τόνος φωνής, στάση σώματος)
 - Συμμετοχή σε συζητήσεις
 - Εντοπισμός κύριων σημείων στο λόγο των ομιλητών, συγκράτησή τους στη μνήμη και αξιοποίησή τους κατά περίπτωση
 - Διάκριση γεγονότος από σχόλιο σε προφορική αφήγηση
 - Επιλογή και ορθή χρήση επιπέδου ύψους που επιβάλλει η περίσταση επικοινωνίας
 - Έλεγχος αν ο λόγος του είναι κατανοητός και αποδεκτός
 - Εντοπισμός και αποφυγή συνηθισμένων φραστικών σφαλμάτων
 - Σύλληψη υπονοούμενων
 - Χρήση όλο και πιο πλούσιου λεξιλογίου
 - Εκτίμηση και απόλαυση αισθητικά καταξιωμένων μορφών λόγου (απαγγελίες, θεατρικές παραστάσεις, ομιλίες χαρισματικών ομιλητών)
-

2. Γραπτός Λόγος - Ανάγνωση

-
- ▶ Διαβάζει κατανοώντας το περιεχόμενο κάθε είδους λόγου, κατάλληλου για την ηλικία του
 - ▶ Συγκρίνει κείμενα με το ίδιο θέμα, που ανήκουν όμως σε διαφορετικό είδος λόγου
 - ▶ Αναγνωρίζει το ύφος ενός κειμένου και κρίνει αν είναι κατάλληλο για το θέμα
 - ▶ Διαβάζει το κείμενο λεπτομερειακά ή επιλεκτικά για την ανεύρεση συγκεκριμένων στοιχείων
 - ▶ Διαβάζει κείμενα με τα οποία δεν είναι εξοικειωμένος
 - ▶ Προσδιορίζει, συγκρίνει, ταξινομεί επιμέρους στοιχεία του κειμένου
 - ▶ Αναγνωρίζει τον τρόπο οργάνωσης του κειμένου
 - ▶ **Αναπτύσσει “γλωσσικές αντιστάσεις” και κριτική στάση απέναντι στο λόγο των άλλων**
-

- ▶ Διαμορφώνει βαθμιαία θετική και κριτική στάση απέναντι στο βιβλίο και γίνεται σταδιακά ανεξάρτητος αναγνώστης που χαίρεται την ανάγνωση
- ▶ Διαβάζει σιωπηρά για προσωπική ευχαρίστηση ή για να ανακοινώσει το κείμενο στους άλλους
- ▶ Διαβάζει μεγάλωφωνα με ορθή άρθρωση, τόνο και χρωματισμό με τρόπο που δείχνει ότι κατανοεί αυτό που διαβάζει
- ▶ Διαβάζει σιωπηρά και με απόλυτη συγκέντρωση
- ▶ Συνειδητοποιεί τις λειτουργικές διαφορές μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου
- ▶ Εξοικειώνεται με τον ιδιωματικό λόγο και επισημαίνει τις διαφορές του από τον διδασκόμενο γραμματικό κανόνα
- ▶ **Υιοθετεί τον τρόπο ανάγνωσης που ταιριάζει στο είδος του κειμένου και στο σκοπό για τον οποίο διαβάζεται**
- ▶ Χρησιμοποιεί την αναγνωστική ικανότητα ως γενική δεξιότητα μάθησης

3. Γραπτός Λόγος – Γραφή και Παραγωγή

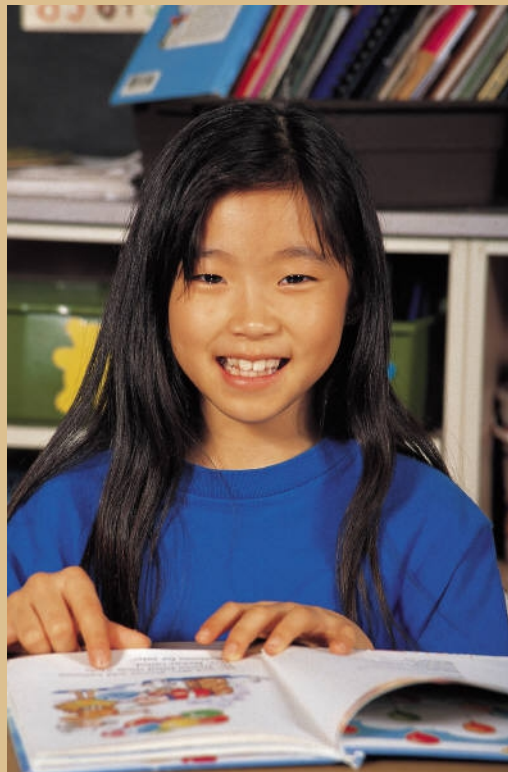

- ★ Γράφει καθαρά, καλαίσθητα, ορθογραφημένα και με ταχύτητα σχολικά και εξωσχολικά κείμενα
- ★ Αντιγράφει σε καθορισμένο χρόνο και χωρίς σφάλματα
- ★ Συσχετίζει κι εφαρμόζει γραμματικούς κανόνες
- ★ Κρίνει αν χρειάζεται να γράψει για να βελτιώσει ένα δυσανάγνωστο κείμενο
- ★ Μετασχηματίζει κείμενο σε διαφορετικό είδος λόγου για διαφορετικό σκοπό
- ★ Εξοικειώνεται με τα είδη του λόγου και τους τύπους κειμένων που συναντά στα μαθήματά του **και συντάσσει ανάλογα κείμενα**
- ★ Χρησιμοποιεί διάφορα είδη λόγου και τύπους κειμένων για διαφορετικούς σκοπούς και αποδέκτες
- ★ Συντάσσει περιλήψεις διάφορων βαθμών σύμπτυξης
- ★ Χρησιμοποιεί διάφορα είδη λόγου και συντάσσει διάφορους τύπους κειμένων για διάφορους σκοπούς και διάφορους αποδέκτες

-
- ★ Διακρίνει σχέσεις μεταξύ προθετικότητας και είδους λόγου
 - ★ **Γράφει μικρά κείμενα με βάση τις εμπειρίες του**
 - ★ Γράφει κείμενα με τρόπο που ενδιαφέρουν τον αναγνώστη
 - ★ Εξιστορεί ολοκληρωμένα συμβάντα (πραγματικά ή φανταστικά)
 - ★ Μεταδίδει αποτελεσματικά πολύπλοκες ιδέες με διευρυμένο λεξιλόγιο
 - ★ Προβληματίζεται σε περιπτώσεις φραστικών επιλογών και διατύπωσης, με κριτήριο τον εκάστοτε στόχο του λόγου του. Επικαλείται το γλωσσικό του αίσθημα
 - ★ Επεξεργάζεται και δομεί κείμενο με αδρομερείς νοηματικές ενότητες και παραγράφους
 - ★ Συνειδητοποιεί τις λειτουργικές διαφορές μεταξύ προφορικού και γραπτού λόγου
 - ★ Καταγράφει σκέψεις ή σχέδια που μπορεί μετά να τα αναπτύξει προφορικά ή γραπτά
 - ★ Χρησιμοποιεί σαφείς, σύνθετες περιόδους με υποτακτική σύνδεση και νοηματική συνοχή
 - ★ Χρησιμοποιεί κειμενικούς δείκτες (συνδετικές λέξεις)
 - ★ Αποκτά εμπιστοσύνη στο προσωπικό του γράψιμο με το δικό του προσωπικό τρόπο
-

4. Γραπτός Λόγος - Λογοτεχνία

-
- Προσεγγίζει το βιωματικό λόγο και διευρύνει την αναγνωστική του ικανότητα
 - Κατανοεί πώς ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα γλωσσικά μέσα για να προκαλέσει εντυπώσεις
 - Εξοικειώνεται με δομή και περιεχόμενο λογοτεχνικών κειμένων
 - Εξηγεί το νόημα κειμένων με απαιτητική σύνταξη, λεξιλόγιο και δομή (π.χ. Ποίηση)
 - Εξοικειώνεται με κείμενα νεωτερικής λογοτεχνίας
 - Προσεγγίζει ευρύ φάσμα κυριότερων εκπροσώπων της ελληνικής λογοτεχνίας σε όλη τη χρονική και γεωγραφική της έκταση
 - Γνωρίζει δειγματικά κείμενα βαλκανικής και παγκόσμιας λογοτεχνίας
-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
<i>Λίγα λόγια για τα παιδιά</i>	9
Α΄. Εμείς και η φύση	
1. Φώτης Κόντογλου, Ο αστρολάβος	13
2. Οδυσσέας Ελύτης, Ο ήλιος ο ηλιάτορας	16
3. Κωστής Παλαμάς, [Στον κήπο]*	18
4. Κώστας Βάρναλης, [Να σ' αγναντεύω θάλασσα]	20
5. Γιάννης Ρίτσος, [Τραγουδάκια του Φωτούλη].....	22
6. Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Η πολιτεία της λίμνης.....	24
7. Ανδρέας Λασκαράτος, Στο Καλοκαίρι	27
8. Τσου Τσεν Πάι, Ο σκαντζόχοιρος	29
9. Γιώργος Μπόντης, [Ο ασημένιος δρόμος]	30
10. Ελένη Χωρεάνθη, Η Ασπρούδα	34
11. Ηλίας Βενέζης, Η Χιονάτη της Πάρνηθας	37
12. Τζακ Λόντον, [Ένας σκύλος σωτήρας]	40
Β΄. Κοινωνική ζωή	
1. Όμηρος, [Στο νησί των Φαιάκων]	46
2. Αισχύλος, Προμηθέας Δεσμώτης	48
3. Νικηφόρος Βρεττάκος, Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας μέρας	50
4. Δημήτρης Ποταμίτης, Τα πουλιά.....	51
5. Της ξενιτιάς (δημοτικό τραγούδι).....	56
6. Αγγελική Βαρελλά, Δρακοπαραμύθι	57
7. Τζιάννι Ροντάρι, Περιπέτεια με την τηλεόραση	60
8. Μενέλαος Λουντέμης, Ένα παιδί μετράει τ' άστρα.....	65
9. Αντώνης Σαμαράκης, Σ' ένα συνοριακό σταθμό.....	67
10. Λίτσα Ψαράνη, Ο Θωμάς.....	69

Γ'. Η οικογένειά μας

1. Νικηφόρος Βρεττάκος, Η μητέρα μου στην εκκλησία	77
2. Κ.Π. Καβάφης, Δέησις	79
3. Λευτέρης Παπαδόπουλος, Η μάνα μου	81
4. Ανδρέας Εμπειρικός, Ο κορυδαλλός	83
5. Ρόαλντ Νταλ, Η καρδιά ενός ποντικού	85

* Οι τίτλοι που βρίσκονται μέσα σε αγκύλες είναι των ανθολόγων.

~ 5 ~

• περιεχόμενα •

6. Ναζίμ Χικμέτ, Νανούρισμα	88
7. Μάνος Κοντολέων, [Αποκριατική ιστορία]	90
8. Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Η μαμά μας η θάλασσα	95
9. Ι.Δ. Ιωαννίδης, [Το καυκασιανό παραμύθι]	99

ΣΕΛ

Δ΄. Σχολείο και παιδί

1. Έλλη Αλεξίου, Η Βαγγελίτσα.	105
2. Ζαν Ζακ Σεμπέ – Ρενέ Γκοσινύ, Οι έλεγχοι	108
3. Παντελής Καλιότσος, Ένα σακί μαλλιά .	112
4. Ευγενία Φακίνου, [Η Αστραδενή στο νέο σχολείο της]	115
5. Φιλίπ Μπαρμπώ, Η βιβλιοθήκη μας .	120

Ε΄. Τα παιδικά χρόνια

1. Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Παιδική μνήμη. .	125
2. Αλέξανδρος Πάλλης, Πώς ήθελα	128
3. Γιώργος Σεφέρης, [Ένα γράμμα στη Μίνα]	130
4. Ντιμίτερ Ινκίφ, Οι κάλοι της Κλάρας .	133
5. Σοφία Ι. Φιλντιση, Η καρδούλα .	136

ΣΤ΄. Ανθρώπινοι χαρακτήρες

1. Αίσωπος, Οι ψαράδες που έπιασαν μια πέτρα	141
2. Αίσωπος, Ο κάβουρας και η μάνα του .	142
3. Ιούλιος Τυπάλδος, Οι γκιόνηδες.	143
4. Στράτης Μυριβήλης, Η Ηλιογέννητη	144
5. Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, Η Σακοράφα	147
6. Μισέλ Τουρνιέ, [Το παιχνίδι της μεταμφίεσης]	150
7. Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, Η καλόγρια η τσιγγάνα	153
8. Νίκος Καζαντζάκης, [Ο γιος]	155

Ζ΄. Θρησκευτική ζωή

1. Απόστολος Παύλος, [Η αγάπη]	161
2. Κωστής Παλαμάς, Ένας Θεός	163
3. Ειρήνη Μάρρα, Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο	164
4. Μοραίτικα κάλαντα	169
5. Νικηφόρος Βρεττάκος, Τα γόνατα του Ιησού . . .	170
6. Ρωμανός ο Μελωδός, Η Ανάσταση του Ιησού . .	173
7. Γρηγόριος Ξενόπουλος, Τα κόκκινα αυγά.	175

* ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ *

Η΄. Γεγονότα από την ελληνική ιστορία

	ΣΕΛ
1. Μαρία Λαμπαδαρίδου-Πόθου, [Συνάντηση με το Διγενή Ακρίτα]	183
2. Κώστας Ουράνης, [Ο Μυστράς]	187
3. Της Λένως του Μπότσαρη (δημοτικό τραγούδι).	190
4. Διονύσιος Σολωμός, Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι	193
5. Ανδρέας Κάλβος, Ο φιλόπατρις	194
6. Άγγελος Σικελιανός, Ο ξένος	196
7. Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, Ο μικρός μπουρλοτιέρης	198
8. Γιάννης Μακρυγιάννης, [Είμαστε εις το «εμείς»].	202
9. Νίκος Γκάτσος, Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη.	204
10. Διδώ Σωτηρίου, [Οι πρόσφυγες].	206
11. Νικηφόρος Βρεττάκος, Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο	211
12. Γιάννης Μπεράτης, [Στα βουνά της Αλβανίας].	213
13. Άλκη Ζέη, [Η παρέλαση].	215
14. Ζωρζ Σαρή, Τα κουλουράκια	218
15. Γιάννης Ρίτσος, Λαός	222

16. Μαργαρίτα Λυμπεράκη, [Η εξέγερση]	223
---	-----

Θ'. Λαϊκή παράδοση και πολιτισμός

1. Παιδικά νανουρίσματα	229
2. Παροιμιόμυθοι	231
3. Λιανοτράγουδα	232
4. Κάποτε ριζώνουν και τα λόγια (λαϊκό παραμύθι)	234
5. Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι (λαϊκό παραμύθι)	236
6. Ιωάννης Πολέμης, [Μπροστά στις Καρυάτιδες]	238

Ι'. Ειρήνη και φιλία

1. Γιάννης Ρίτσος, Ειρήνη	243
2. Φερεϋντούν Φαριάντ, Όνειρα με χαρταετούς και περιστέρια	244
3. Χάρης Σακελλαρίου, Η Ευρώπη κι ο ταύρος	246
4. Ζακ Λε Γκοφ, [Η Ευρώπη]	248
5. Χρήστος Μπουλώτης, Η Βροχούλα, ο Μουντζούρης κι ένα χριστουγεννιάτικο όνειρο	250
6. Μάρω Λοϊζου, Το χαμογελαστό συννεφάκι	253
7. Ελένη Σαραντίτη, [Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι]	256

ΙΑ'. Φαντασία και περιπέτεια

1. Ειρήνη Μάρρα, Η καλλονή με το φιδίσιο κορμί	261
2. Λουκιανός, [Ταξίδια γεμάτα περιπέτειες]	265
3. Ρενέ Γκοσινύ – Αλμπέρ Ουντερζό, [Στρατός για... κλάματα]	268
4. Ζαχαρίας Παπαντωνίου, Το άρρωστο άλογο	271
5. Ευγένιος Τριβιζάς, [Η θλιμμένη αγελάδα]	273
6. Ζωή Βαλάση, Ο παράξενος πραματευτής	277
7. Ράντγιαρντ Κίπλινγκ, Η φάλαινα κι ο οισοφάγος της	280

Βιβλιογραφικές πληροφορίες και προτεινόμενες δραστηριότητες

Ευρετήριο δύσκολων όρων και εννοιών

• Προτείνονται **16 δίωρα** για Ανθολόγιο(32 διδακτικές ώρες)

Ένα για κάθε ενότητα
Επιλογή ελεύθερη

10 διδακτικές ώρες για κάθε ενότητα ($\Sigma=170$)

70 διδακτικές ώρες για δραστηριότητες εκτός εγχειριδίου (θεατρικό, σχολική γιορτή κ.ά) που σχετίζονται με αυτό

5. Λεξιλόγιο

-
- Προσέγγιση λεξιλογίου διάφορων θεματικών περιοχών, ξεκινώντας από τις πιο εύχρηστες και βαθμιαία τις πιο ειδικές και κατάλληλες
 - Συνειδητοποιεί και διακρίνει εμπειρικά τη σημασία των λέξεων
 - Συνειδητοποιεί σημασιολογικές σχέσεις (κυριολεξία, μεταφορά, συνωνυμία, αντωνυμία/αντίθεση)
 - Αντιλαμβάνεται τη λειτουργία της πολυσημίας των λέξεων (φύλλο)
 - Διαπιστώνει ότι με την παραγωγή και τη σύνθεση δημιουργούνται χιλιάδες λέξεις
 - Εξοικειώνεται με τη διαχρονικότητα της γλώσσας σε βαθμό που αυτή αντανακλάται στη συγχρονική της διάσταση
 - Επιχειρεί εμπειρικούς ορισμούς λέξεων
 - Εξοικειώνεται με ακρωνύμια
 - Καταρτίζει αλφαβητικά λεξιλόγια
 - Διαπιστώνει ότι ο ομιλητής, ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας και το σκοπό που επιδιώκει επιλέγει και την κατάλληλη λέξη
 - Διαπιστώνει ότι το κατάλληλο λεξιλόγιο διευκολύνει την κατανόηση και την επικοινωνία
- Εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του διαθεματικά
-

-
- Συνειδητοποιεί και ως ένα βαθμό αφομοιώνει τους παραγωγικούς μηχανισμούς της γλώσσας και ανακαλύπτει σημασίες λέξεων που δε γνωρίζει
 - Συνειδητοποιεί ότι στη Νέα Ελληνική τα σύνθετα, τα πολυλεκτικά σύνθετα και οι περιφράσεις χρησιμοποιούνται ευρύτατα
 - Συνειδητοποιεί την ύπαρξη λόγιων και λαϊκών λέξεων και τη σχέση τους με διαφορετικά επίπεδα λόγου
 - Εμπλουτίζει τις λέξεις που εκφράζουν ειδικούς όρους σε ένα κείμενο
 - Αναγνωρίζουν τις λέξεις που συμβάλλουν στη διαμόρφωση του ύφους (π.χ. βουνοκορφές, κορυφογραμμή)
-

6. Γραμματική

- Αισθητοποιεί με πρακτικό και παιγνιώδη τρόπο την έννοια της γλωσσικής δομής (αποδόμηση, αναδόμηση λέξης ή παραγράφου)
- Αντιλαμβάνεται τις δυνατότητες αφαίρεσης, προσθήκης και αλλαγής της σειράς στοιχείων της πρότασης
- Διαπιστώνει τις νοηματικές σχέσεις κειμένου- ενότητας -παραγράφου -περιόδων
- Διαπιστώνει τον κεντρικό ρόλο του ονόματος και του ρήματος στην οργάνωση του λόγου
- Αναγνωρίζει τα δομικά συστατικά της πρότασης
- Συνειδητοποιεί ότι η πρόταση παράγεται ως μονάδα επικοινωνίας μέσα σε συμφραζόμενα και σε πραγματικές περιστάσεις
- Αναγνωρίζει τα συστατικά των παραγράφων και συνειδητοποιεί το ρόλο των κειμενικών δεικτών στη σύνδεση παραγράφων
- Αντιλαμβάνεται ότι η επιλογή, α συχνότητα των σημασιών των συντακτικών δομών και των γραμματικών τύπων έχει σχέση με το είδος του κειμένου και τη σκοπιμότητά του (π.χ. Κείμενο λογοτεχνίας/ κείμενο μαθηματικών)
- Αναλύει και ανασυνθέτει προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά και υποτακτικά
- Συσχετίζει το γλωσσικό μέρος του κειμένου με το οπτικό υλικό που το συνοδεύει (π.χ. Εικόνες, πίνακες, διαγράμματα)

- Αναγνωρίζει τα γλωσσικά στοιχεία άλλοτε μεμονωμένα και άλλοτε με τον εκάστοτε συντακτικό τους ρόλο μέσα στην πρόταξημέσα στην πρόταση
- Εσωτερικεύει ένα κλιτικό σχήμα ρήματος στις δύο φωνές και ένα κλιτικό σχήμα πτωτικού (ουσιαστικού, επιθέτου, αντωνυμίας) στα τρία γένη
- Συνειδητοποιεί το μορφολογικό πλούτο της ελληνικής και τον πολυσήμαντο ρόλο των καταλήξεων
- Αναγνωρίζει τα συστατικά των λέξεων (μορφήματα) και το ρόλο τους στη σημασία
- Αναγνωρίζει το λειτουργικό ρόλο των προσδιοριστικών όρων και τη συμφωνία τους (γένος, αριθμός, πτώση) με τα συμφραζόμενα
- Συνειδητοποιεί ειδικά χαρακτηριστικά της ελληνικής γλώσσας
- Διακρίνει τους φθόγγους μέσα στη λέξη και τις λέξεις μέσα στην εκφωνούμενη φράση. Τονίζει ορθά (προφορικά και γραπτά)
- Χρησιμοποιεί ορθά τα αρχαιοκλιτα
- Κατανοεί και χρησιμοποιεί τη λειτουργία της ονοματοποίησης
- Κατανοεί συχνόχρηστα σχήματα λόγου
- Διαπιστώνει ότι ο ομιλητής επιλέγει το κατάλληλο ύφος ανάλογα με την περίσταση επικοινωνίας

7. Διαχείριση της Πληροφορίας

- Εντοπισμός και αξιολόγηση των πληροφοριών που χρειάζεται χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές πληροφόρησης, γλωσσικές και μη (χάρτης, λεξικό, πίνακας, διαφήμιση κ.ά.)
- Αναλύει και συνθέτει δεδομένες πληροφορίες θεξοικείωση με Η/Υ, CD κλπ)